

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Архитектонски факултет

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет:

Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата:

Дијане М. Аџемовић-Анђелковић, дипл. инж. арх.

Одлуком Наставно-научног већа Архитектонског факултета бр. 01-441/10.3 од 13.03.2017. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Дијане Аџемовић-Анђелковић, дипл. инж. арх. под насловом

**СИМБОЛИКА АРХИТЕКТОНСКОГ ИЗРАЗА У МЕМОРИЈАЛНОЈ
АРХИТЕКТУРИ У СРБИЈИ**

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са кандидатом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидат је школске 2007/2008. године уписао докторске академске студије архитектуре уметничког карактера (основна област истраживања *архитектура и урбанизам*) на Архитектонском факултету Универзитета у Београду и положио је све испите на докторским академским студијама и стекао право да пријави докторску дисертацију 2013. године.

На основу члана 98. Статута Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен Факултета“, бр.80/08, 84/10, 88/12 и бр. 89/12-пречишћен текст), а у вези са чланом 28. Правилника о докторским студијама („Сл. билтен АФ“, бр. 81/08) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 16.06.2014. године, Наставно-научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 23.06.2014. године, донело одлуку број 01-872/2-7.24 којом је образована Комисија за оцену испуњености

услова кандидата Дијане Аџемовић-Анђелковић, дипл. инж. арх. и теме докторске дисертације, под насловом „СИМБОЛИКА АРХИТЕКТОНСКОГ ИЗРАЗА У МЕМОРИЈАЛНОЈ АРХИТЕКТУРИ У СРБИЈИ“, у саставу:

- **Др Владан Ђокић**, предложени ментор
редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета;
- **Др Владимир Мако**, редовни професор
Универзитета у Београду - Архитектонског факултета;
- **Зоран Лазовић**, редовни професор
Универзитета у Београду - Архитектонског факултета;
- **Др Радивоје Динуловић**, редовни професор
Универзитета у Новом Саду - Факултета техничких наука,
департаман за архитектуру и урбанизам.

На основу члана 30. Закона о високом образовању („Сл. гласник РС“, бр 76/05, 100/07 - аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13 I 99/14), а у вези са чланом 100. Статута Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен АФ“, бр. 80/08, 84/10 и 89/12), члановима 31.-34. Правилника о докторским студијама Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен АФ“, бр. 81/08) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 30.09.2014 године, Наставно-научно веће Факултета је, на седници одржаној 13.10.2014. године, донело одлуку 01-1979/2-12.12 да се Дијани Аџемовић-Анђелковић, дипл. инж. арх., одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом: „СИМБОЛИКА АРХИТЕКТОНСКОГ ИЗРАЗА У МЕМОРИЈАЛНОЈ АРХИТЕКТУРИ У СРБИЈИ“ и да се за ментора именује др Владан Ђокић, редовни професор.

Студенту Дијани Аџемовић –Анђелковић, дипл.инж.арх. је одобрен статус мировања у школској 2013/2014. години одлуком бр. 03-10/3 од 15.01.2014. године.

На основу члана 92. став 4 Статута Универзитета у Београду („Сл. Гласник УБ“, бр.162/2011, 167/12, 172/13 и 178/14), члана 38. Статута Архитектонског факултета у Београду („Сл. Билтен АФ“, бр. 80/08, 84/10, 88/12 и 89/12 – пречишћен текст и 98/14), и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 16.01.2015. године а на основу личног захтева студента Дијане Аџемовић-Анђелковић, Наставно-научно веће Факултета је на седници одржаној 26.01.2015. године донело одлуку број 01-68/2-10.9 којом се одобрава продужетак рока за завршетак студија, односно одбрану докторске дисертације до 28.02.2016. године. На основу одлуке бр. 03-22/17 од 17.02.2016. године студенту, Дијани Аџемовић-Анђелковић, дипл.инж.арх., одобрен је статус мировања у школској 2015/2016. години.

Завршену докторску дисертацију кандидат, уз сагласност ментора, предаје на Веће докторских студија Факултета 2017.године.

На основу члана 101. и члана 102. Статута Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен АФ“, бр. 105/15-пречишћени текст), члана 37. Правилника о докторским академским студијама („Сл. билтен АФ“, бр. 102/14) и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 07.03.2017. године, Наставно-научно веће Факултета је на седници одржаној дана 13.03.2017. године, донело одлуку број 01-441/10.3 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Дијане Аџемовић-

Анђелковић, дипл. инж. арх., под насловом „СИМБОЛИКА АРХИТЕКТОНСКОГ ИЗРАЗА У МЕМОРИЈАЛНОЈ АРХИТЕКТУРИ У СРБИЈИ“, у саставу:

- Др Владан Ђокић, ментор
редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета;
- Др Владимир Мако, члан комисије
редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета;
- Зоран Лазовић, члан комисије
редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета;
- Др Радивоје Динуловић, члан комисије
редовни професор Универзитета у Новом Саду - Факултета техничких наука,
депарман за архитектуру и урбанизам.

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација припада научном пољу *техничко-технолошких наука*, научној области *Архитектура* и ужој научној области *Архитектонско пројектовање и савремена архитектура*, за које је Факултет матичан.

Ментор дисертације је др Владан Ђокић, редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду.

Списак радова који квалификују проф. др Владана Ђокића за ментора докторске дисертације су:

1. G. Mickovski, V. Djokic, „Okruzeni ured za osiguranje radnika u Skopju arhitekta Drage Iblera, 1934,“ *Prostor*, Vol. 23, No. 1 (49), pp. 82-95, 2015. ISSN 1330-0652 (Print), ISSN 1333-9117 (Online).
2. P. Bojanić, V. Djokić, „La Philosophia Architettonica,“ *Rivista di estetica*, LabOnt, Rosenberg & Sellier Editori, Torino, Vol. 55, n. 1, pp. 81-88, 2015. ISBN 9788878853744.
3. S. Marošićan, D. Milićević, V. Djokić, M. Šošićić, „Value Framework for Evaluation of Land Banks/Funds,“ *Geodetski vestnik*, Vol. 58 (3), p.568-577, 2014. ISSN 0351-0271.
4. Z. Gospavić, J. Gucević, O. Vasović, V. Djokić, „Mortgage market in the Republic of Serbia: Present situation and prospects,“ *Geodetski vestnik*, Vol. 57 (1), pp.85-96, 2011. ISSN 0351-0271.
5. P. Bojanić, V. Djokić, „L`institution revolutionnaire”.O‘prevratu’, nasilju in instituciji pri Gillesu Deleuzu,“ *Filozofski vestnik*1, pp. 223-234, 2011. ISSN 0353-4510.

1.3. Биографски подаци о кандидату

Кандидат Дијана М. Аџемовић-Анђелковић, дипл.инж.арх., рођена је 08. јуна 1981. године у Кључу у Републици Босни и Херцеговини. Основну школу и гимназију “Свети Сава” завршила је у Београду као ђак генерације. Архитектонски факултет Универзитета у Београду уписује 2000. године. Кандидат 2006. године завршава петогодишње студије (просечна оцена 8.97), смер “урбана реконструкција” и дипломира са оценом 10 (десет), на тему *Музеј архитектуре у Београду* (ментор: проф. др Драгана Васиљевић Томић).

2007/2008. године кандидат уписује Докторске академске студије на Архитектонском факултету Универзитета у Београду, полаже све испите предвиђене наставним програмом студија уметничког карактера, основне области истраживања *Архитектура и урбанизам*, чиме стиче право за пријаву докторске дисертације.

У периоду од 2005 - 2008. године ангажована као сарадник у настави на предмету Простор и облик и Студио пројекат 1 на Архитектонском факултету у Београду код проф. др Драгане Васиљевић Томић. Од 2006. године је запослена као водећи архитекта пројектант у бироу “Бекамент д.о.о.” у Београду. У периоду од 2008 до 2010. године је постала члан Друштва архитеката Београда, члан Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Србије- “УЛУПУДС”, положеним стручним испитом добила је лиценцу за архитектонско пројектовање Инжењерске коморе Србије, и основала истраживачки кутак под називом “а2архитектура” са Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх. Од 2012. до 2016. године је била члан Регионалног одбора подсекције дипломираних инжењера архитектуре Београда у Инжењерској комори Србије.

Кандидат је аутор више изведених и награђених ентеријера у Србији. Интензивно учествује у изради актуелних домаћих и међународних архитектонско-урбанистичких конкурса и конкурса из области дизајна; бави се савременом архитектуром и урбанизмом, индустријским дизајном и графиком.

Друштвена признања и награде

2013. **Награда “Александар Шалетић”**

у категорији за млађе ауторе за ентеријер библиотеке / вишенаменске сале и кафеа ЈП Службени Гласник у Београду. (аутор са Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх., Александром Богојевићем дипл.инж.арх., Ранком Павловићем дипл.инж.арх.)

2013. **Награда Миксер фестивала 2013 - “The Ghost Project”**

за прототип стола “Creathing desk”, у категорији: *нова функционалност*.

(аутор са Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх.)

2013. **Награда Музеја историје Југославије: “Добар Дизајн”,**

за допринос дизајну у категорији иновативност за прототип стола Creathing desk. (аутор са Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх.)

2010. **Признање салона у категорији ентеријер на 32. Салону**

архитектуре у Београду за реализовани пројекат свечане сале ОШ

„Светозар Марковић“, у улици Хаџи Милентијевој бр.62 у Београду.
(аутор са Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх., Ранком Павловићем дипл.инж.арх., Дејаном Даниловићем дипл.инж.арх.)

Награде на конкурсима-избор:

2011. **Специјално признање**

Међународни архитектонски конкурс “Venice CityVision”

(аутор са Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх., Александром Богојевићем дипл.инж.арх., Ранком Павловићем дипл.инж.арх.)

2009. **Трећа награда**

за међународни анонимни конкурс за израду идејног урбанистичког решења спомен подручја Доња Градина.

(аутор са проф. др. Радивојем Динуловићем дипл.инж.арх., Зорицом Савичић д.и.а., Зораном Дмитровићем дипл.инж.арх, Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх.)

2006. **Прва награда**

за међународни конкурс за израду идејног урбанистичко - архитектонског решења ремоделације и ревитализације тврђаве Кастел у Бања Луци.

(аутор са Зорицом Савичић дипл.инж.арх., проф. др. Драганом Васиљевић Томић дипл.инж.арх., Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх., Марком Димитријевићем апс.арх, Маријом Павловић диа, Бојаном Тешићем апс.арх)

Пројекти од значаја за истраживачки рад:

2013 **Хорска калота**

у Цркви Светог апостола и евангелисте Марка у Београду

Извођачки пројекат архитектуре

(аутор са проф. Спасојем Крунићем дипл.инж.арх. и Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх.)

2013 **Капела**

на Лагерском гробљу у Краљеву

Извођачки пројекат архитектуре и конструкције

(пројектант са Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх.)

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Докторска дисертација кандидата Дијане Аџемовић-Анђелковић, под насловом „СИМБОЛИКА АРХИТЕКТОНСКОГ ИЗРАЗА У МЕМОРИЈАЛНОЈ АРХИТЕКТУРИ У СРБИЈИ“ има укупно 179 страница. У делу који претходи основном тексту дисертације дате су: насловне стране дисертације на српском и енглеском језику, стране са подацима о ментору и члановима комисије, изјава захвалности, резиме, кључне рече и научна област на српском и енглеском језику и садржај, на укупно 11 страна. Докторска дисертација има три дела: Увод, Приказ и интерпретација резултата истраживања и Закључак, и у њима има 5 глава са укупно 14 поглавља.

Основни текст дисертације заједно са напоменама дат је на 151 страни, и укључује 87 напомена и 36 слика.

Након основног текста следи списак коришћене литературе, који укључује 50 библиографских јединица датих на 5 страна, као и списак оригиналне пројектне и фотографске документације и архивске грађе дате на 2 стране. Потом следи списак слика и прилога дат на 9 страна. На крају рада дата је биографија кандидата на српском и енглеском језику, изјава о ауторству, изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу на 13 страна.

Докторска дисертација има три дела: Увод, Приказ и интерпретација резултата истраживања и Закључак, и у њима има 5 глава са укупно 14 поглавља.

Дисертацију започиње **Увод** који се састоји од: Уводних напомена о теми, Анализе претходних информација о предмету истраживања, објашњења предмета и проблема истраживања, хипотеза, основних циљева и задатака истраживања, метода истраживања и кратке структуре докторске дисертације. *Увод* садржи 9 поглавља од 15 до 38 стране. Средишњи део рада представља **Приказ и интерпретацију резултата истраживања**. Овај део рада подељен је на два дела: *Значење и улога симболике у меморијалној архитектури*, који садржи 3 главе, 8 поглавља и 2 подпоглавља, од 42 до 84 стране; и *Утврђивање симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури*, који садржи 2 главе и 5 поглавља, од 88 до 134 стране. У завршном делу рада **Закључци и препоруке** износе се изведени закључци спроведеног истраживања и постављају се нова питања за будућа истраживања, од 143 до 152 стране. На крају су дати Библиографија и Прилози.

Структура дисертације је прегледно систематизована у следећем садржају:

Садржај:

УВОД

Уводне напомене о теми	14
Претходна анализа информација о предмету и проблему истраживања	16
Проблем и предмет истраживања	24

Циљеви истраживања	29
Задаци истраживања	30
Полазне хипотезе	32
Научне методе истраживања	34
Генерална структура докторске дисертације	35
Научна оправданост, очекивани резултати и практична примена резултата истраживања	37

ПРИКАЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

I ДЕО:

ЗНАЧЕЊЕ И УЛОГА СИМБОЛИКЕ У МЕМОРИЈАЛНОЈ АРХИТЕКТУРИ

Глава 1:	ЕТИМОЛОГИЈА ПОЈМОВА, ОСНОВНИ ТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ	41
1.1	Појам симбола	41
1.2	Теорија симбола	48
1.3	Контекст и конструкти значења	54
1.4	Конструкти контекста	57
Глава 2:	ЗНАЧЕЊЕ СИМБОЛИКЕ АРХИТЕКТОНСКОГ ИЗРАЗА У МЕМОРИЈАЛНОЈ АРХИТЕКТУРИ	64

2.1	Експресивни концепт изражајног облика	64
2.2	Симболичка форма архитектуре	69
2.2.1	Концепт симболичких облика	71
2.2.2	Перцепција: кључни елемент развоја симболичких форми архитектуре	73
Глава 3:	УЛОГА СИМБОЛИКЕ АРХИТЕКТОНСКОГ ИЗРАЗА У МЕМОРИЈАЛНОЈ АРХИТЕКТУРИ	77
3.1	Улога симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури	77
3.2	Утицај просторно - физичког контекста на симболику архитектонског израза меморијалне архитектуре	83
II ДЕО:		
УТВРЂИВАЊЕ СИМБОЛИКЕ АРХИТЕКТОНСКОГ ИЗРАЗА У МЕМОРИЈАЛНОЈ АРХИТЕКТУРИ		
Глава 4:	КЛАСИФИКАЦИЈА КРИТЕРИЈУМА	88
4.1	Критеријуми за избор референтних примера	88
4.2	Избор референтних примера за анализу	89

Глава 5: СТУДИЈЕ СЛУЧАЈА 92

- 5.1 Студија случаја 1: *Спомен парк Слободиште*, брдо Багдала, Крушевац (1964), архитекте Богдана Богдановића (1922-2010) и Светислава Жујовића; 92
- 5.2 Студија случаја 2: *Спомен парк палих бораца НОБ'а, учесника Попинске борбе*, Штулац, Врњачка Бања, (1979 - 1981), архитекте Богдана Богдановића; 109
- 5.3 Студија случаја 3: *Гробље 6000 стрељаних 1941*; Градичка коса, Краљево, Србија (1970 - 1973), архитекте Спасоја Крунића и коаутора Драгутина Ковачевића (1938 - 2005); 116
- 5.4 Студија случаја 4: *Гробница ратне сирочади*; село Конарево, Краљево, Србија (1985), архитекте Спасоја Крунића; 129
- 5.5 Студија случаја 5: *Спомен комплекс Кадињача*; Ужице, Србија (1951-1971), архитекте Александара Ђокића (1936 - 2002) и вајара Миодрага Живковића. 134

Глава 6: ИСПИТИВАЊЕ СИМБОЛИКЕ АРХИТЕКТОНСКОГ ИЗРАЗА У МЕМОРИЈАЛНОЈ АРХИТЕКТУРИ И ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА 143

ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ, НАПОМЕНЕ УЗ ТЕКСТ 153

Приказивање и систематизација резултата истраживања

Предпоставке, правци и могућности опште примене резултата истраживања

ЛИТЕРАТУРА, СПИСАК И ПОРЕКЛО ГРАФИЧКИХ ПРИЛОГА	162
Биографија аутора	178
Authors biography	183
Изјава о ауторству	188
Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада	189
Изјава о коришћењу	190

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Дисертација је подељена у три целине: Увод, Приказ и интерпретација резултата истраживања и Закључци и препоруке.

Дисертацију започиње **Увод** који се састоји од: Уводних напомена о теми, Анализе претходних информација о предмету истраживања, објашњења предмета и проблема истраживања, хипотеза, основних циљева и задатака истраживања, метода истраживања и кратке структуре докторске дисертације. Средишњи део рада представља **Приказ и интерпретацију резултата истраживања**. Овај део рада подељен је на два дела: Значење и улога симболике у меморијалној архитектури и Утврђивање симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури.

Први део рада: Значење и улога симболике у меморијалној архитектури садржи три главе. Прва глава Етимологија појмова, основни тероијски појмови, подељена је у четири поглавља. У првој глави је истражена етимологија појма симбола и симболике архитектонског израза као и дефиниције које су поставили други аутори везано за ову област истраживања, као и дефиниције релевантних теорија које на својеврстан начин граде теорију симбола. У складу са претходним истраживањем, изведена је дефиниција појма симбола и симболике архитектонског израза. Овај део рада настоји да појасни њихову улогу, односно облике и начин употребе у архитектонском пројектовању, почевши од утврђивања порекла речи и њеног општег значења у циљу одговарајуће примене појмова у области која је предмет истраживања. Друга глава: Значење симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури, подељена је на два поглавља у којима се испитује Експресивни концепт изражајног облика и Симболичка форма архитектуре, кроз дефинисање Концепта симболичких облика и Перцепцију: кључни елемент развоја симболичких форми архитектуре. Трећа глава: Улога симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури, бави се утврђивањем улоге симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури и значају утицаја просторно-физичког контекста на симболику архитектонског израза меморијалне архитектуре.

Други део рада: Утврђивање симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури, садржи две главе. Четврта глава: Класификације критеријума, обухвата успостављање и дефинисање критеријума релевантних за избор архитектонских реализација. Пета глава: Студије случаја, подељена је на пет поглавља-архитектонске импликације: *Спомен парк Слободштите*, брдо Багдала, Крушевац (1964), архитектке Богдана Богдановића (1922-2010) и Светислава Жујовића; *Спомен парк палих бораца*

НОБ-а, учесника Попинске борбе, Штулац, Врњачка Бања, (1979-1981), архитекте Богдана Богдановића; Гробље 6000 стрељаних 1941; Градичка коса, Краљево, Србија (1970-1973), архитекте Спасоја Крунића и коаутора Драгутина Ковачевића (1938-2005); Гробница ратне сирочади; село Конарево, Краљево, Србија (1985), архитекте Спасоја Крунића; Спомен комплекс Кадињача; Ужице (1951-1971), архитекте Александара Ђокића и вајара Миодрага Живковића.

У завршном делу рада **Закључци и препоруке** износе се изведени закључци спроведеног истраживања и постављају се нова питања за будућа истраживања. Овај део рада се поново враћа на питање значаја и улоге симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури, на релевантне утицаје, улогу и примену симболике у архитектонско - урбанистичком пројектовању.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Савременост дисертације се огледа у наглашавању значаја симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури на примерима ауторске праксе, кроз анализу примењених просторних решења и начина компоновања структурних форми у циљу разумевања симболичке поруке на релацији посматрач - дело и постављању нових истраживачких питања која воде надограђивању знања у области архитектонско - урбанистичког пројектовања.

Истраживање подразумева утврђивање значења симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури, кроз анализу примењених просторних решења и начина компоновања структурних форми у циљу разумевања симболичке поруке (значења) на релацији посматрач - дело. У томе је веома значајно било истраживање ауторског приступа у концептуалној фази архитектонско - урбанистичког пројектовања меморијалне архитектуре у коме је кондензована целокупна порука о значењу појединачног дела.

У нашој научној и стручној литератури су присутна све бројнија истраживања и анализе функције и форме меморијалне архитектуре што је унапредило тумачења у области теорије архитектуре и поставило нове правце посматрања, анализе начина пројектовања архитектонско - урбанистичких концепата и симболике архитектонског израза, али одређени градитељски фонд меморијалне архитектуре, остао је недовољно издвојен и тематски проблематизован у теоријским и практичним анализама. То се односи на симболичка значења меморијалног архитектонског стваралаштва, односно на симболику архитектонског израза.

Докторска дисертација јасно указује да кандидат добро влада теоријом архитектуре, с обзиром на то да проблем симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури, проучава комплексно, утврђујући истовремено специфичности самог теоретског поља симболике, архитектонско - урбанистичке поставке, нудећи компаративне увиде и релације теорија на овом пољу.

Савременост и оригиналност овог научног рада је у томе што представља студију која се темељно бави утврђивањем значења симболике архитектонског израза предпостављајући да симболика архитектонског израза у меморијалној архитектури служи за преношење поруке о симболичком значењу на релацији посматрач - дело и као таква представља кључни елемент у процесу пројектовања меморијалне архитектуре; као што и предпоставља да однос меморијалне архитектуре према

просторно - физичким карактеристикама локације битно утиче на развој концептуалне фазе у пројектовању. Такође овај научни рад позиционира појам симболике архитектонског израза унутар процеса архитектонско - урбанистичког пројектовања меморијалне архитектуре.

3.2 Осврт на референтну и коришћену литературу

Избор, обим и квалитет библиографских јединица указује на то да је кандидат упознат са кључним теоријским расправама, резултатима и релевантним примерима у области коју истражује, као и да на одговарајући начин користи изворе за аргументацију својих ставова. Заснована на референтном оквиру из различитих научних области, дисертација се позива на укупно 50 библиографских јединица.

Као најзначајнији извори коришћени у истраживању издвајају се:

- Оригинална пројектна документација меморијалних објеката:

- Извођачки пројекат Лагерског Гробља у Краљеву - Главне пешачке стазе и Партизанско гробље; (пројектну документацију израдио "ЕМАРТ", пројектно организациони инжењеринг Београд, Моше Пијаде 19/ IV, јул 1971. године) заведено под бројем 774/68 у Архиву града Краљева;

- Извођачки пројекат Лагерског Гробља у Краљеву - Стазе око хумки и постављање мермерних облика; (пројектну документацију израдио "ЕМАРТ", пројектно организациони инжењеринг Београд, Моше Пијаде 19/ IV, јул 1971. године) заведено под бројем 778/68 у Архиву града Краљева;

- Извођачки пројекат Лагерског Гробља у Краљеву - Амфитеатар спомен гробља; заведено под бројем 351-641/ 73-05 у Архиву града Краљева;

- Детаљни урбанистички пројекат, Слободиште - меморијални и парковски комплекс (пројектну документацију израдио Завод за урбанизам, Крушевац, јун 1983. године); заведено под бројем 268/1-81, кутија бр.61 у Архиву града Крушевца;

- Извођачки пројекат објекта споменика на Попини (пројектну документацију израдио Завод за урбанизам Крушевац, јануар 1979. године); заведено под бројем 970/78 у у Архиву града Краљева;

- Генерални урбанистички план Спомен-парка Попина (пројектну документацију израдио Завод за урбанизам Крушевац, мај 1978. године); заведено под бројем 610/78 у у Архиву града Краљева;

- Оригинална пројектна документација професора арх. Спасоја Крунића:

- Фотографије изведених објеката (*Гробље 6000 стрељаних 1941*; Градичка коса, Краљево, Србија (1970 - 1973), архитекте Спасоја Крунића и коаутора Драгутина Ковачевића (1938 – 2005); *Гробница ратне сирочади*; село Конарево, Краљево, Србија (1985), архитекте Спасоја Крунића;

- Оригиналне идејне скице (*Гробница ратне сирочади*, село Конарево, Краљево, Србија (1985));

Као најзначајнија литература коришћена у истраживању издвајају се:

- Адорно, Теодор. *Естетичка теорија*. Београд: Нолит, 1979.

- Achleitner, Friedrich I dr. *Bogdan Bogdanovic - Memoria und Utopie in Tito Jugoslawien*, Wien: Wieser, 2009.
- Goodman, Nelson. *Jezici umjetnosti: pristup teoriji simbola*. Zagreb: KruZak, 2002.
- Еко, Умберто. *Симбол*. Београд: Народна књига - Алфа, 1995.
- Јунг, Густав. *Човек и његови симболи*. Превод Елизабет Васиљевић. Београд: Народна књига, 1996.
- Касирер, Ернст. *Филозофија симболичких облика: 1. Језик, 2. Митско мишљење, 3. Феноменологија сазнања*. Превод Олга Кострешевић. Београд: Нолит, 1985.
- Лангер, Сузан. *Проблеми уметности: Десет филозофских предавања*. Превод Александар Спасић. Ниш: Градина, 1990.
- Манојловић Пинтар, Олга. *Археологија сећања - Споменици и идентитети у Србији 1918-1999*. Београд: Чигоја штампа, 2014.
- Радман, Здравко. *Симбол, стварност и стваралаштво: Оглед о перцепцији*. Загреб: Хрватско филозофско друштво, 1988.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Полазне хипотезе истраживања у предложеној дисертацији проверене су уз помоћ више научних метода истраживања.

Научни метод анализе грађе, користи се у процесу формирања информационе основе која се непосредно односи на предходно дефинисани предмет истраживања. Прикупљена грађа се критички анализира, селектује и систематизује и на тај начин се изводе закључци о карактеру посматраног предмета истраживања. Научни метод анализе грађе коришћен је у процесу формирања теоријског оквира и информационе основе која се односи на проблем и предмет истраживања – појма симбола, симболике архитектонског израза.. Овај метод укључује технике карактеристичне за проучавање дисциплина које обухвата историја и теорија уметности и архитектуре, и друштвена теорија. Метод анализе грађе подразумевао је и извођење закључака о карактеру посматраних проблема.

Методолошки поступак студије случаја (case study), користи се након систематизације расположиве грађе. Појединачни, изабрани примери се анализирају методом студије појединачних случајева. Појединачни пројекти, проучавају се методом архитектонске анализе. Аналитички поступак обухвата и систематизацију и класификацију сазнања добијених поступком студије случаја.

Метод анализе садржаја, користи се у анализи текстуалног дела документације која се превасходно односи на одабране примере, у виду пратећих докумената и референтних текстова о приказаним пројектима. Теоријски део истраживања заснива се на компаративној анализи референтних текстова из области теорије архитектуре, методологије архитектонског пројектовања и теорије уметности, класификацији и систематизацији знања.

Практични део истраживања односи се на примену уочених правилности у симболици архитектонског израза меморијалне архитектуре као и у начину конципирања архитектонско-урбанистичких решења изабраних дела меморијалне архитектуре, користећи се методологијом архитектонског пројектовања у целини, у концептуалној фази и у фази пројектовања. У завршној фази истраживања, кандидат

врши синтезу и интерпретацију резултата истраживања, који су подвргнути критичкој анализи и провери кроз упоређивање са полазним хипотезама и основним постулатима изабраног теоријског оквира. Закључци су сукцесивно и јасно истакнути. Закључно разматрање, тумачење и дискусија резултата настају применом *методе компаративне анализе*. Циљ закључног разматрања је коментар полазних претпоставки истраживања, и приказ могућности за даља истраживања.

3.4. Применљивост остварених резултата

Дисертација као општи резултат истраживања истиче да симболика архитектонског израза у меморијалној архитектури служи за преношење поруке о симболичком значењу на релацији посматрач - дело и да као таква представља кључни елемент у процесу пројектовања меморијалне архитектуре. Такође општи резултат истраживања истиче и значај односа меморијалне архитектуре према просторно - физичким карактеристикама локације што битно утиче на развој концептуалне фазе у пројектовању, и то у повратном односу тако што просторно – физички контекст утиче на симболику архитектонског израза меморијалне архитектуре; и на развој архитектонско - урбанистичког концепта.

Истраживачки резултат истиче и да је улога симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури, преношење поруке о значењу самог архитектонског дела и механизма у концептуалној фази архитектонског пројектовања, коју аутор користи, како би на адекватан начин одговорио на тему и уклопио функцију и форму дела у одговарајући просторни и културни оквир. Тај процес преношења или размене као што су идеје или схватања помоћу симболике израза (функције, форме, просторне поставке), се у спроведеном истраживању препознаје као *комуникацијска улога симболике архитектонског израза у меморијалној архитектури*.

Улога ученог резултата истраживања постигнуте симболике архитектонског израза у оквирима меморијалне архитектуре, је преношење садржаја датог у форми значења у простор друштвеног догађања; представља пренос информација идеја, ставова или емоција, са намером да се утиче на понашање посматрача или посетиоца.

Резултати истраживања указују да на симболику архитектонског израза у меморијалној архитектури, битно утичу просторно - физички и друштвени контекст.

Резултати истраживања ће бити основ за примену у савременом архитектонско-урбанистичком пројектовању дела меморијалне архитектуре, као и да резултати истраживања послуже тумачењу симболике архитектонског израза, који је заснован на предходно дефинисаним теоретским основама, као начин разумевања симболичке функције дела (кроз архитектонску анализу) и као начин иманенције симболичких форми дела меморијалне архитектуре (кроз дефинисане поставке симболичких теорија).

Са обзиром на остварене резултате, очекује се да ово докторско истраживање буде полазна основа за даља истраживања теме у оквиру дисциплине архитектуре и у пољу архитектонског пројектовања, али и у дисциплини теорије савремене архитектуре. Правац будућих истраживања, може се односити на анализу употребности симболике архитектонског израза у пројектовању савремених меморијалних објеката; на примену учених принципа концептуалне фазе пројектовања меморијалне архитектуре; на дефинисање и примену учених архитектонско - урбанистичких поставки; на начине обраде и примене материјала у компоновању форме; на употребу елемената форме (симбола) и функције у циљу преношења поруке о значењу дела архитектуре; на начине постављања архитектонског концепта у односу на просторно - физички контекст.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Кандидат у докторској дисертацији наставља вишегодишњи научни рад, започет на последипломским студијама Универзитета у Београду - Архитектонског факултета који је, у одређеним сегментима, представљен кроз предавања одржана на мастер студијама на Универзитету у Београду - Архитектонском факултету и који је прихваћен за штампу у научној публикацији међународног значаја. Истраживање предмета кандидат спроводи и у пољу практичног професионалног рада који стручна јавност препознаје као успешан.¹ Претходна истраживања су у дисертацији тематски и теоријски продубљена и заснована на проширеној ерудицијској основи.

Кандидат је у докторској дисертацији показао истраживачку ширину и зрелост, и представио стручној јавности до сада неуочене релације, комбиноване примене методологије дисциплина архитектуре и синтетичко сагледавање проблема и теме. Концизност научног приступа, систематске и продубљене анализе као и остварени, јасно изнесени резултати и закључци несумњиво указују на способност кандидата за самостални научни рад, те да ће на тај начин доприносити развоју савремене теорије и праксе у области архитектонско-урбанистичког пројектовања,

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Комисија сматра да докторска дисертација кандидата Дијане Аџемовић-Анђелковић, дипл.инж.арх., доприноси развоју уже научне области *архитектуре и урбанизма*.

Научни допринос дисертације би се огледао у прецизној систематизацији стечених сазнања о симболичком значењу архитектонског израза и знатном обогаћивању ранијих сазнања, као и пласирању нових тумачења, теза и хипотеза. Студије визуелне културе, историја уметности југословенске и српске архитектуре су обогаћене у фактографско - аналитичком погледу, као и у погледу практичних примена у архитектонском пројектовању савремених меморијала. *Основни научни допринос* огледа се у препознавању *комуникацијске улоге симболике израза*, као однос који се остварује помоћу знакова и симбола са архитектонским концептом. Комуникацијска улога симболике архитектонског израза у пројектовању меморијалне архитектуре је средство усмеравања, контролисања, мотивисања и вођења појединца према значењу које аутор жели да пренесе.

¹ Трећа награда за међународни анонимни конкурс за израду идејног урбанистичког решења спомен подручја Доња Градина. (аутор са проф. др. Радивојем Динуловићем дипл.инж.арх., Зорицом Савичић д.и.а., Зораном Дмитровићем дипл.инж.арх, Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх.);

Хорска калота у Цркви Светог апостола и евангелисте Марка у Београду
Извођачки пројекат архитектуре (аутор са Спасојем Крунићем дипл.инж.арх. и Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх.);

Капела на Лагерском гробљу у Краљеву, Извођачки пројекат архитектуре и конструкције (пројектант са Владимиром Анђелковићем дипл.инж.арх.).

Практичан научни допринос огледа се у интерпретацији резултата спроведеног истраживања на конкретним примерима ауторске праксе и утврђивању полазних хипотеза рада, што се огледа у преношењу симболичке информације на релацији аутор - дело - посматрач, разумевању и интерпретирању исте у различитим контекстима па симболика архитектонског израза меморијалне архитектуре има функцију преношења поруке о значењу појединачног дела, тако да без употребе симболичког значења употребљених елемената форме и просторне диспозиције, није могућ свеобухватан приступ у пројектовању меморијалне архитектуре. Тумачењем симболике архитектонског израза, кроз анализу функционалне и просторне поставке дела, употребљених елемената форме и материјализације, спроведено истраживање омогућава да разумемо део поруке или значења неког дела меморијалне архитектуре.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Дисертација обухвата истраживање које је било усмерено на испитивање и утврђивање односа архитектонске изражајности, њеног симболичког значења у функцији преношења поруке на релацији посматрач - дело као и на препознавање утицаја просторно - физичког контекста на развој симболичког концепта у пројектовању меморијалне архитектуре. У дисертацији су јасно и концизно постављене хипотезе, које одговарају постављеном проблему и предмету истраживања. Кроз критичку анализу, компаративну анализу и студију случаја, хипотезе су провераване и потврђене и на теоријском и на емпиријском нивоу. Начин на који је спроведено истраживање, добијени резултати и изведени закључци, показује конзистентност и савремени мултидисциплинарни приступ проучавању сложених научних питања.

Научни допринос дисертације се огледа у прецизној систематизацији стечених сазнања о симболичком значењу архитектонског израза и знатном обогаћивању ранијих сазнања, као и пласирању нових тумачења, теза и хипотеза, као и у препознавању комуникацијске улоге симболике израза, као односа који се остварује помоћу знакова и симбола са архитектонским концептом.

Резултати истраживања показују да се преношење кодиране информације на релацији аутор - дело - посматрач, разумевање и интерпретирање исте, врши у различитим контекстима, и да симболика архитектонског израза меморијалне архитектуре има функцију преношења поруке о значењу појединачног дела, тако да без употребе симболичког значења употребљених елемената форме и просторне диспозиције, није могућ свеобухватан приступ у пројектовању меморијалне архитектуре.

Очекивани научни допринос огледа се у могућности опште примене резултата истраживања у будућим истраживачким поступцима који би се спроводили у пољу теме меморијалне архитектуре, како наслеђеног послератног фонда на просторима бивше Југославије, тако и при анализи савремених решења меморијала и архитектонско - урбанистичких пројеката уопште, при чему изведени помажу у разумевању порука и значења многих дела која нису предмет овог рада а заслужују темељно и озбиљно бављење у погледу архитектонско - урбанистичке анализе и анализе значења дела.

Комисија сматра да дисертација обрађује изабрану тему, која до сада није у Србији темељније истражена на тај начин, чиме се омогућава отварање нових истраживачких питања, што води ка надограђивању знања у ужој научној области архитектура и урбанизам.

4.3. Верификација научних доприноса

Категорија M23

1. Zečević, M., Adžemović-Andjelković, D., Anđelković, V. (2015) Umjetnička instalacija kao arhitektonski projekt – formativni period. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Arhitektonski fakultet, 12/2015 (ISSN 1330 0652) (Arts and Humanities Citation Index lista, Thompson Reuters);

Категорија M85 Прототип

1. Anđelković, V., & Adžemović Anđelković D. (2011). *Linething* [lampa], Kulturni centar GRAD, Beograd, Srbija.

<http://mocoloco.com/fresh2/2012/07/17/linething-lamp-by-dijana-adzemovic-andjelkovic-and-vladimir-andjelkovic.php>

2. Anđelković, V., & Adžemović Anđelković D. (2013). *Creathing Desk* [radni sto], Mikser House, Beograd, Srbija.

<http://mikser.rs/ucesnici/10-ghost-project-2013-dizajn-u-tranziciji-/212-creathingdesk>

Категорија M92 Реализовано архитектонско ауторско дело

1. Динуловић Р., Савичић, З., Васиљевић Томић, Д., Анђелковић, В., Аџемовић Анђелковић, Д., Димитријевић, М., Павловић, М., & Тешић, Б. (2006). *Ремоделација и ревитализација тврђаве Кастел у Бања Луци* [реализован објекат камене куће у оквиру целине 9], Бања Лука, Република Српска.

<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1603272>

Некатегорисани стручни и научни радови

1. Аџемовић-Анђелковић Д.: *Пројекат ремоделације и ревитализације тврђаве Кастел у Бања Луци*, - Савремено градитељство, бр. 08, 2012, стр. 08-25.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу анализе и оцене докторске дисертације кандидата Дијане Аџемовић-Анђелковић дипл.инж.арх., Комисија констатује да су структура дисертације, проблем и предмет истраживања, примењени научни методи и научне хипотезе у складу са пријавом на коју је Универзитет у Београду дао своју сагласност. Дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме, како у погледу квалитета и научне аргументације, тако и у погледу остварених резултата, научних доприноса и применљивости за будућа истраживања у научној области *Архитектура и урбанизам*. Кандидат има искуство вишегодишњег рада у пракси и примењено знање инкорпорирао је у дисертацију. Кроз израду дисертације, као и кроз објављене и практичне професионалне радове, кандидат је показао способност за самосталан научно-истраживачки рад.

Имајући у виду садржај докторске дисертације и оцене изнете у овом Реферату, Комисија предлаже Наставно-научном већу Архитектонског факултета у Београду да се докторска дисертација под називом „*Симболика архитектонског израза у меморијалној архитектури у Србији*“ кандидата Дијане М. Аџемовић-Анђелковић, дипл. инж. арх., прихвати, изложи на увид јавности и упути на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука

Универзитета у Београду.

У Београду, _____ 2017. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Др Владан Ђокић, редовни професор

Универзитета у Београду - Архитектонског факултета

Др Владимир Мако, редовни професор

Универзитета у Београду - Архитектонског факултета

Зоран Лазовић, редовни професор

Универзитета у Београду - Архитектонског факултета

Др Радивоје Динуловић, редовни професор

Универзитета у Новом Саду - Факултета техничких наука, депарتمان за архитектуру и урбанизам